

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ Δ/ΝΣΗ Π. & Δ. ΕΚΠ/ΣΗΣ
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
Δ/ΝΣΗ Α/ΘΜΙΑΣ ΕΚΠ/ΣΗΣ Ν. ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ
ΓΡΑΦΕΙΟ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

Ταχ. Δ/ση : Διοικητήριο (6ος Όροφος)
Τ.Κ.- Πόλη: 24100 - Καλαμάτα
Πληρ/ες : Δημήτρης Σαρρής
Τηλέφωνο : 2721 3 61544
FAX : 2721 3 61481
email : messinia@sch.gr
Ιστότοπος : www.messinia.mysch.gr

Καλαμάτα, 23/02/2017

Αριθμ. Πρωτ.: 1111

ΠΡΟΣ: Σχολικές Μονάδες Διεύθυνσης
Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Μεσσηνίας

ΚΟΙΝ: 1. Διεύθυνση Σπουδών Πρωτοβάθμιας
Εκπαίδευσης, Τμήμα Α΄
2. Περιφερειακή Διεύθυνση
Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας
Εκπαίδευσης Πελοποννήσου
3. Προϊστάμενη Παιδαγωγικής-Επιστημονικής
Καθοδήγησης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης
4. Γραφείο Σχολικών Συμβούλων
5. Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης
Καλαμάτας

Έδρες τους

Θέμα: Πλαίσιο υλοποίησης Ενδοσχολικών Βιωματικών Επιμορφώσεων Σχολικών Δραστηριοτήτων 2016-2017 και προγραμμάτων – ενότητων του Εργαστηρίου Βιωματικής Εκπαίδευσης

Η Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Μεσσηνίας, διοργανώνει για το σχολικό έτος 2016-2017 *Ενδοσχολικές Βιωματικές Επιμορφώσεις Σχολικών Δραστηριοτήτων*, σε επτά (I-VII) θεματικές ενότητες (Α.Π. 111/11-01-2017). Οι επιμορφώσεις αυτές:

(α) Πραγματοποιούνται στο πλαίσιο των σχολικών δραστηριοτήτων των μονάδων, με τους/τις εκπαιδευτικούς, οι οποίοι/ες μπορεί να επιμορφωθούν ατομικά ή ως *παιδαγωγική ομάδα σχολικών δραστηριοτήτων* και τις *μαθητικές ομάδες τους*, οι οποίες μπορεί να είναι τμήματα, τάξεις ή μικτές μαθητικές ομάδες.

(β) Κατά περίπτωση μπορεί να περιλαμβάνουν κάποια μορφή προετοιμασία της παιδαγωγικής και μαθητικής ομάδας, καθώς και δραστηριότητες μετά το πέρας της επιμόρφωσης, ανάλογα τις εκπαιδευτικές ανάγκες, ή το πρόγραμμα σχολικών δραστηριοτήτων (Πρ.Σ.Δ.) που υλοποιείται.

(γ) Εντάσσονται σε ενότητες προγραμμάτων που αναπτύσσει το Εργαστήριο Βιωματικής Εκπαίδευσης (Ε.Β.Ε.), η εξέλιξη των οποίων καταγράφεται στον ιστότοπο του Εργαστηρίου Βιωματικής Εκπαίδευσης. literacy.sch.gr.

(δ) Αναπτύσσονται στο επισυναπτόμενο «Πλαίσιο υλοποίησης Ενδοσχολικών Βιωματικών Επιμορφώσεων Σχολικών Δραστηριοτήτων 2016-2017 και προγραμμάτων-ενότητων του Ε.Β.Ε.» όπως αυτό διαμορφώνεται με βάση την ανατροφοδότηση των σχολικών μονάδων και των αναγκών τους. Το πλαίσιο αυτό έχει την δομή που απεικονίζεται στον Πίνακα θεματικών 2016-2017 και προγραμμάτων-ενότητων του Εργαστηρίου Βιωματικής Εκπαίδευσης.

Πίνακας Θεματικών 2016-2017 και Προγραμμάτων-Ενοτήτων του Ε.Β.Ε.

α/α	Θεματική Ενδοσχολικής Βιωματικής Επιμόρφωσης Σχολικών Δραστηριοτήτων	Πρόγραμμα-Ενότητα Ε.Β.Ε.
1	Βιβλιοφιλία, Φιλαναγνωσία και Εκπαιδευτικές Πρακτικές	Γραμματισμός και Εκπαίδευση
2	«Περιπέτειες στη "Γραμματοπία"»: Εκπαίδευση για την ενεργό πολιτότητα και εγγράμματος πολιτισμός	
3	Βιοκύκλωση – Βιοθρυμματισμός – Βιοεθελοντισμός»	Δημιουργικός Εθελοντισμός
4	Ήχος, κίνηση και Εκπαίδευση: Τα «σωματικά κρουστά» (body Percussion) στην εκπαιδευτική διαδικασία	Εκπαίδευση που εστιάζει στον ήχο
5	«Κινητό Εργαστήριο Οργανοποιίας»: ειδικές τεχνικές αξιοποίησης του ήχου στην εκπαιδευτική διαδικασία με κατασκευές	
6	«Ορχήστρα των Πραγμάτων»: γενικές τεχνικές αξιοποίησης του ήχου στην εκπαιδευτική διαδικασία	
7	«Project Schoolseum»: Μουσείο και Σχολείο στις Σχολικές Δραστηριότητες	Μουσείο και Εκπαίδευση

Για κάθε πληροφορία μπορείτε να επικοινωνείτε με τις Σχολικές Δραστηριότητες στο messinia@sch.gr και να ενημερώνεστε στον ιστότοπο Σχολικών Δραστηριοτήτων activities.mysch.gr.

Ο Διευθυντής Εκπαίδευσης

Δημήτρης Ι. Οικονομόπουλος
Δάσκαλος

Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Μεσσηνίας

Πλαίσιο Υλοποίησης Ενδοσχολικών Βιωματικών Επιμορφώσεων Σχολικών Δραστηριοτήτων 2016-2017 και Προγραμμάτων-Ενοτήτων του Εργαστηρίου Βιωματικής Εκπαίδευσης

1. Γενικά

- Οι Ενδοσχολικές Βιωματικές Επιμορφώσεις (Εν.Β.Ε.) Σχολικών Δραστηριοτήτων σε συνθήκες εκπαιδευτικού έργου, δηλαδή επιμορφώσεις των εκπαιδευτικών επί τω έργω με τους/τις μαθητές/τριές τους, δίνουν **περαιτέρω δυνατότητες ανάπτυξης** των γνωστών μας Βιωματικών Εργαστηρίων (Β.Ε), στα οποία η τάξη προσομοιώνεται από τους/τις συμμετέχοντες/ουσες εκπαιδευτικούς.
- Δίνεται η ευκαιρία να επαυξηθούν οι προτεινόμενες καλές πρακτικές με άμεσες λύσεις σε συγκεκριμένα ζητήματα διαχείρισης τάξης, σε **απρόβλεπτες αλλά και αναμενόμενες καταστάσεις**.
- Παρά τον απόλυτα βιωματικό τους τρόπο, αναπόφευκτα συνοδεύονται από ένα θεωρητικό πλαίσιο, που θωρακίζει με αρχές, προτεραιότητες και μεθοδολογίες τον/την εκπαιδευτικό, ώστε:
  - (α) αφενός να έχει **δεξιότητες αυτόνομης δράσης μετά την επιμόρφωση** ακόμη και σε απρόβλεπτες και δύσκολες συνθήκες,
  - (β) αφετέρου **να κατανοήσει σε βάθος τις αρχές** που τον/την οδηγούν σε συγκεκριμένες βιωματικές δράσεις.
- Επιπροσθέτως οι Εν.Β.Ε. δίνουν τη δυνατότητα και στους/στις επιμορφωτές να διαμορφώσουν το έργο τους με μεγαλύτερη αρτιότητα, να κατανοήσουν καλύτερα πώς πρέπει να το διαχειριστούν και να το εξελίσουν, δίνουν δηλαδή μια **δυνατότητα αυτοβελτίωσης των επιμορφωτών/τριών**.
- Υπό την έννοια αυτή οι Εν.Β.Ε. ενέχουν και έναν **ερευνητικό χαρακτήρα** και είναι δυνάμει μια καταγραφή της εκπαιδευτικής πραγματικότητας και των δυνατοτήτων εξεύρεσης λύσεων και βελτιώσεων καθώς και δυνάμει καταγραφή της επιμορφωτικής διαδικασίας.
- Ο/Η επιμορφούμενος/η εκπαιδευτικός **ενημερώνεται πριν την επιμόρφωση** για θέματα που θα τον/την καταστήσουν ικανό/η να συνεργαστεί με τον/την επιμορφωτή/τρια στη τάξη που διδάσκει και υλοποιεί σχολικές δραστηριότητες.
- Έχει όμως και τη δυνατότητα για **μετέπειτα υποστήριξη**, προκειμένου να εφαρμόσει και να εξελίξει όσα βίωσε και έλαβε κτήμα του/της στην επιμόρφωση.
- Καθώς το λειτούργημα του/της εκπαιδευτικού ενέχει στοιχεία επιστήμης αλλά και τέχνης – με έμφαση στη δημιουργικότητα - , ισχύει αυτό που οι Τέχνες συνήθως (όταν διδάσκονται) «προτείνουν» στους καλλιτέχνες τους: «Ο καλύτερος τρόπος να μάθεις μια Τέχνη είναι να μελετήσεις όσο περισσότερα έργα της Τέχνης αυτής μπορείς», η καλύτερη εξάσκηση για το εκπαιδευτικό έργο γίνεται βιωματικά, **με πρακτική, με τριβή μέσα στην τάξη και το σχολείο**, γι' αυτό και η εμπειρία με την πάροδο του χρόνου έχει σημασία.
- Αυτή η τελευταία παρατήρηση συνδέεται και με την σημασία της ανταλλαγής γνώσεων και εμπειριών **μεταξύ των ίδιων των εκπαιδευτικών**, ιδιαίτερα όταν είναι επί τω έργω – π.χ. διδάσκουν στην ίδια μαθητική ομάδα - , με το λεγόμενο «εκπαιδευτικός προς εκπαιδευτικό» (teacher to teacher – T2T) μοντέλο.
- Οι Εν.Β.Ε. γίνονται για να υπάρξει η **μεγαλύτερη δυνατή παρότρυνση** προς τον/την επιμορφούμενο/η να υιοθετήσει στην πράξη και την τάξη όσα η επιμόρφωση προτείνει.
- Γι' αυτό στις Εν.Β.Ε. πρέπει να υπάρχει το **στοιχείο του «μετά»**, η «μετεπιμορφωτική» υποστήριξη, όπως είναι η παρακολούθηση της εφαρμογής στην πράξη, η εξαγωγή συμπερασμάτων και η αξιοποίηση της ανατροφοδότησης.

● Παράλληλα ο/η επιμορφούμενος/η δε θα πρέπει να αποχωρίζεται τις «σημειώσεις» του, τον σκελετό της θεωρίας που τον/την οδηγεί στην πράξη, που θα πρέπει να έχει εμπεδώσει αν είναι δυνατόν «προεπιμορφωτικά», πριν την επιμόρφωση.

● Τη ώρα της διεξαγωγής της Εν.Β.Ε. οι διαδικασίες τρέχουν σε δύο επίπεδα:

(α) αυτό που αντιλαμβάνονται οι μαθητές/τριες και περιέχει την **«επιφάνεια» της δράσης** και

(β) αυτό που αντιλαμβάνονται οι επιμορφούμενοι και περιέχει το «βάθος», που απορρέει από όσα θεωρητικά υπάρχουν στο πίσω μέρος του μυαλού μας και μας οδηγούν στις αποφάσεις μας. Αυτό το δεύτερο «επίπεδο του βάθους», αποτελεί τον σκελετό, που – όπως κάθε σκελετός – δεν φαίνεται αλλά **δίνει σχήμα στο «σώμα» της επιμόρφωσης.**

● Σύμφωνα με τα παραπάνω, η δομή της Εν.Β.Ε. μπορεί να συνοψιστεί σε:

(α) **προετοιμασία και συνεννόηση**, με θεωρία, προετοιμασία των μαθητών/τριών και των υλικών (προεπιμορφωτικά),

(β) **υλοποίηση της επιμόρφωσης** που κινείται στα δύο επίπεδα που προαναφέρθηκαν και θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως το «επίπεδο μαθητικής ομάδας» (επιφάνεια) και το «επίπεδο παιδαγωγικής ομάδας» (βάθος) και

(γ) **διαδικασία «μετά» την επιμόρφωση** (μετεπιμορφωτικά), που περιλαμβάνει την εφαρμογή και - μέσω της ανατροφοδότησης - τη βελτίωση τόσο του εκπαιδευτικού έργου, όσο και της ίδιας της επιμόρφωσης όταν θα πραγματοποιηθεί ξανά μελλοντικά.

● Σε όλες αυτές τις διαδικασίες των Εν.Β.Ε. χρειάζονται υλικά, που μπορεί να είναι καθημερινά αντικείμενα, αντικείμενα πολιτισμικής αξίας, απαξιωμένα αντικείμενα που αναπλαισιωμένα αποκτούν εκπαιδευτική αξία κ.λπ. Τα υλικά αυτά **παρέχονται ή υποδεικνύονται από το Εργαστήριο Βιωματικής Εκπαίδευσης**, που με τις συλλογές του λειτουργεί με σκοπό να διασώσει και να αναδεικνύει την δύναμη εκπαιδευτική και πολιτισμική μας κληρονομιά.

● Σε όλες αυτές τις διαδικασίες, επίσης χρειάζονται **συνθήκες αποτελεσματικής επιστημονικής επικοινωνίας**, δηλαδή πρωτόκολλα τεκμηρίωσης, αρχειοθέτησης, δημιουργίας Ομάδων εργασίας, εξαγωγής εκπαιδευτικού υλικού κ.λπ.. Ο τρόπος ανάπτυξης κάθε επιστημονικής διαδικασίας περιγράφεται στο «Πλαίσιο Ίδρυσης και Λειτουργίας του Ε.Β.Ε. » (Α.Π. 2876/18-05-2016) και επαυξάνονται με τις μετέπειτα **σχετικές εγκυκλίους της Δ.Π.Ε. Μεσσηνίας.**

● Όλοι/ες οι συμμετέχοντες/ουσες εκπαιδευτικοί είναι **δυνάμει συνεργάτες και μέλη των Ομάδων Εργασίας** του Ε.Β.Ε. εφόσον το επιθυμούν. Στο πλαίσιο αυτό μπορούν να ερευνήσουν, να δοκιμάσουν στην πράξη τις ιδέες τους, να συμμετέχουν στην ανάπτυξη ιδεών άλλων να συνεισφέρουν και να ωφεληθούν από το Ε.Β.Ε. ως μια δυνατότητα για ενίσχυση του έργου των εκπαιδευτικών.

2. Τα Προγράμματα-Ενότητες του Ε.Β.Ε.

2.1. Γενικά στοιχεία Προγραμμάτων – Ενότητων του Ε.Β.Ε.

● Το Εργαστήριο Βιωματικής Εκπαίδευσης εντάσσει τις δραστηριότητές του σε Προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων που σχεδιάζονται και υλοποιούνται σε επίπεδο Διεύθυνσης Εκπαίδευσης, από την Δ.Π.Ε. Μεσσηνίας προς αξιοποίηση από τους εκπαιδευτικούς και τις σχολικές μονάδες. Πρόκειται δηλαδή για **προγράμματα της Δ.Π.Ε. Μεσσηνίας**, τα οποία είναι ταυτόχρονα και **θεματικές ενότητες**, στο πλαίσιο των οποίων εντάσσεται κάθε επιμέρους δράση του Ε.Β.Ε.

● Για τη **σχολική χρονιά 2016-2017** οι ενότητες διαμορφώνονται ως εξής:

(α) Πρόγραμμα-ενότητα: «Γραμματισμός και Εκπαίδευση».

(β) Πρόγραμμα-ενότητα: «Δημιουργικός Εθελοντισμός».

(γ) Πρόγραμμα-ενότητα: «Εκπαίδευση που εστιάζει στον Ήχο».

(δ) Πρόγραμμα-ενότητα: «Μουσείο και Εκπαίδευση».

● Τα **προγράμματα-ενότητες δύνανται να περιλαμβάνουν** Ομάδες Εργασίας, Επιστημονική Επιτροπή, Οργανωτική Επιτροπή, οι οποίες συστήνονται κατόπιν προσκλήσεων ενδιαφέροντος προς τους χώρους των ενδιαφερομένων.

- Τα προγράμματα-ενότητες μπορούν να έχουν **οποιαδήποτε δράση χρειαστεί στο πλαίσιο των σχολικών δραστηριοτήτων**, όπως, επιμορφώσεις, εκδόσεις, αρχεία, εκδηλώσεις και άλλες επιστημονικές δραστηριότητες, με την έναρξη και την ολοκλήρωση κάθε δράσης να διαμορφώνεται με βάση τις σχετικές εγκυκλίους.
- Τα προγράμματα-ενότητες περιγράφονται παρακάτω ξεχωριστά.

2.2. Ενότητα «Γραμματισμός και Εκπαίδευση»

● Η ενότητα «Γραμματισμός και Εκπαίδευση» συνδέεται με τις **συλλογές αντικειμένων γραμματισμού** και τα εκπαιδευτικά φυλλάδια – εκδόσεις του Ε.Β.Ε. μέσα από τις πιλοτικές χρήσεις τους στην εκπαιδευτική διαδικασία, που δρομολογούνται ως μαθητικά βιωματικά εργαστήρια (Μ.Β.Ε.), και υλοποιούνται παρουσία του/της εμπυχωτή/τριας και των συνοδών εκπαιδευτικών είτε:

(α) κατά την επίσκεψή τους στο Ε.Β.Ε., είτε

(β) στη σχολική μονάδα με χρήση υλικών που παρέχει ή υποδεικνύει το Ε.Β.Ε.

● Η ενότητα αυτή συνδέεται, επίσης, με τις **σύγχρονες επιστημονικές εξελίξεις σε θέματα γραμματισμού**, ιδιαίτερα κριτικού, όπως αυτός διαμορφώνεται σε διάφορους χώρους (κριτικός μιντιακός γραμματισμός, κριτικός πληροφορικός γραμματισμός, κριτικός επιστημονικός γραμματισμός κ.λπ.).

● Για τη σχολική χρονιά 2016-2017 και στις Εν.Β.Ε. Σχολικών Δραστηριοτήτων, η ενότητα περιλαμβάνει δύο θεματικές που αναλύονται σε παρακάτω κεφάλαια:

(α) Βιβλιοφιλία, Φιλαναγνωσία και Εκπαιδευτικές Πρακτικές

(β) «Περιπέτειες στη 'Γραμματοπία'»: Εκπαίδευση για την ενεργό πολιτότητα και εγγράμματος πολιτισμός.

2.3. Ενότητα «Δημιουργικός Εθελοντισμός»

● Η ενότητα «Δημιουργικός Εθελοντισμός» στοχεύει να μελετήσει και να αναπτύξει τα οφέλη των **μορφών εθελοντισμού που δημιουργεί η Εκπαίδευση**, οφέλη που αφορούν τόσο την ίδια όσο και την κοινωνία.

● Τα σχολεία είναι ίσως οι μόνες **πηγές δημιουργικών ιδεών εθελοντισμού**, που στηρίζονται σε κοινωνικά και πολιτισμικά κριτήρια υψηλών αξιών ζωής και ανθρωπισμού όπως γίνονται αντιληπτά όλα αυτά στην Εκπαίδευση.

● Ο όρος «δημιουργική» αφορά στην ποιότητα αυτή, που εύλογα **δε θεωρείται δεδομένη** σε κάθε μορφή εθελοντισμού.

● Η Εκπαίδευση μπορεί να παρέχει **«κριτικό δημιουργικό εθελοντισμό»**, στο πλαίσιο μιας «Κριτικής Δημιουργικής Εκπαίδευσης» (Κ.Δ.Ε. Critico-creative Education ή Critical Creative Education - C.C.E.), που προάγει τις αξίες της Εκπαίδευσης και του Ανθρώπου, που διαχρονικά αναδείχθηκαν στον πολιτισμό μας.

● Οι επιμορφώσεις του συγκεκριμένου προγράμματος-ενότητας στοχεύουν να δώσουν μέσα (aids) στους/στις εκπαιδευτικούς ώστε να προάγουν τα στοιχεία αυτά μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας στις επόμενες γενιές, **να συμβάλλουν** δηλαδή στον ολοκληρωμένο, κριτικά σκεπτόμενο, άξιο και ικανό πολίτη που επιζητούν τα αναλυτικά προγράμματα .

● Για τη σχολική χρονιά 2016-2017 και στις Εν.Β.Ε. Σχολικών Δραστηριοτήτων, η ενότητα περιλαμβάνει τη θεματική:

«Βιοκύκλωση – Βιοθρυμματισμός – Βιοεθελοντισμός».

● Στο πλαίσιο της ενότητας αυτής - επίσης για τη σχολική χρονιά 2016-2017 - βρίσκεται σε εξέλιξη το

πρόγραμμα δημιουργικού εθελοντισμού: «δώρο έλαβα, δώρο... δίνω!», (Α.Π. 222/16-01-2017),

με σκοπό να αξιοποιήσει απαξιωμένα παιχνίδια (toys) των μαθητών/τριών για εκπαιδευτικούς σκοπούς.

● Επίσης στο πλαίσιο της ενότητας αυτής εντάσσεται η έκδοση του Τετραδίου Σχολικών Δραστηριοτήτων **«Εκπαιδύουσα Κοινωνία και Εκπαίδευση»** (ISBN : 978-960-88469-7-5).

2.4. Ενότητα «Εκπαίδευση που εστιάζει στον ήχο»

● Η ενότητα «Εκπαίδευση που εστιάζει στον ήχο» στοχεύει να αξιοποιήσει την **εμπειρία της «κοινωνίας και πολιτείας του ήχου»**, που αναπτύσσεται στις μουσικές και ηχητικές δράσεις (ορχήστρες και κάθε μορφής μουσικές ή ηχητικές συμπράξεις) μετασηματίζοντας την εμπειρία αυτή σε εκπαιδευτικά μέσα και μεθοδολογία.

- Απορρέει από εκπαιδευτικές, επιμορφωτικές και ερευνητικές δραστηριότητες στο χώρο των Σχολικών Δραστηριοτήτων που ξεκινούν από το 2014 στη Δ.Π.Ε. Μεσσηνίας και αποτελεί **συνέχεια** αυτών.
- Σχετίζεται με το υπό ανάπτυξη του **Εθνικό, Επιστημονικό, Δίκτυο Εκπαίδευσης** «Ήχος: Περιβάλλον, Άνθρωπος, Πολιτισμός» (sound.sch.gr) , το οποίο αποτελεί μια προσπάθεια διαμόρφωσης ενός πλαισίου δικτύωσης της Εκπαίδευσης με την Επιστημονική έρευνα (Πρωτοβάθμια – Τριτοβάθμια Εκπαίδευση).
- Βασική υπόθεση εργασίας του προγράμματος – ενότητας αυτής είναι ότι «ο ήχος και οι μορφές οργάνωσής του (μουσική) οδηγούν τους ανθρώπους σε τρόπους δράσης και επικοινωνίας, που θα μπορούσαν να **προεκταθούν και να αξιοποιηθούν** στην καθημερινότητα».
- Σύμφωνα με την υπόθεση εργασίας αυτή **«κάθε Ομάδα μπορεί να λειτουργήσει ως μια Ορχήστρα** · κάθε τί που κάνουμε είναι ένα “τραγούδι”, ή, ακριβέστερα, μια “σύνθεση”».
- Ο τρόπος αποτελεσματικής συνεργασίας των μουσικών στις ορχήστρες, ως ένα μοντέλο συνεργασίας με απόλυτη επιτυχία έχει να μας δώσει ιδέες και τεχνογνωσία για κάθε συνεργασία, για κάθε πρόβλημα συνεργασίας · δεν εξαιρείται βέβαια η Εκπαίδευση, την οποία θέτουμε στο επίκεντρο.
- Μεταφορικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι η **«αλήθεια του ήχου»**, που αποκαλύπτει την ουσία των πραγμάτων σύμφωνα με την Φυσική Επιστήμη (υπερηχογραφήματα, στηθοσκόπιο, αυτοψίες μηχανικών, ηχοβολισμοί, ραντάρ ήχου κ.λπ.) είναι μια «αλήθεια» που ισχύει και στην Κοινωνική Επιστήμη, αφορά δηλαδή και την ηχητική διάσταση της κοινωνίας και των μορφών συνεργασίας της. Αυτή η μεταφορά μπορεί να λειτουργήσει ως **πηγή έμπνευσης για τους/τις μαθητές/τριες** προκειμένου να υποδεχτούν όσα πρεσβεύει το συγκεκριμένο πρόγραμμα-ενότητα.
- Η ενότητα περιλαμβάνει τρεις θεματικές, με βάση τρεις προσεγγίσεις των παραπάνω:
  - (i) προσέγγιση με το ηχητικό μας σώμα (Σωματικά Κρουστά)
  - (ii) προσέγγιση με ηχητικές χρήσεις αντικειμένων της καθημερινότητας (Ηχητικά αντικείμενα – «Ορχήστρα των Πραγμάτων») και
  - (iii) προσέγγιση με χρήση σχολικά κατασκευασμένων μουσικών οργάνων (Αυτοσχέδια Μουσικά Όργανα – Κινητά εργαστήρια οργανοποιίας).
- Προκύπτουν έτσι οι τρεις ομώνυμες θεματικές που ακολουθούν:
  - (α) Ήχος, κίνηση και Εκπαίδευση: Τα «σωματικά κρουστά» (body Percussion) στην εκπαιδευτική διαδικασία.
  - (β) «Ορχήστρα των Πραγμάτων»: γενικές τεχνικές αξιοποίησης του ήχου στην εκπαιδευτική διαδικασία.
  - (γ) «Κινητό Εργαστήριο Οργανοποιίας»: ειδικές τεχνικές αξιοποίησης του ήχου στην εκπαιδευτική διαδικασία με κατασκευές.

2.5. Ενότητα «Μουσείο και Εκπαίδευση»

- Η ενότητα «Μουσείο και Εκπαίδευση» αναδεικνύει την **διαχρονική σχέση** σχολικών δραστηριοτήτων και μουσειακών πρακτικών, η οποία χαρακτηρίζεται από μεγάλο πλήθος πρακτικών, έργων και βιβλιογραφικών στοιχείων.
- Στοχεύει να δώσει βιωματικά εκπαιδευτικά μέσα της σχέσης αυτής στις σχολικές μονάδες και τους εκπαιδευτικούς, ιδιαίτερα στην εποχή των Τ.Π.Ε. όπου τα **«αντικείμενα» χάνονται** και γίνονται «ψηφιακά αντικείμενα».
- Το σχολείο, σε πολλές περιπτώσεις, συλλέγει, δημιουργεί, συντηρεί, διαφυλάττει, εκθέτει και οργανώνει εκθέματα με εκπαιδευτική, πολιτισμική και κοινωνική αξία, δηλαδή από τη φύση του **το σχολείο συλλέγει δυνάμει μουσειακά εκθέματα**.
- Οι θεματικές και οι τύποι μουσειακών συλλογών των σχολικών μονάδων είναι απεριόριστες, ακολουθώντας την πορεία της επιστημονικής γνώσης, ώστε συχνά να βλέπουμε τελείως νέους, **ανύπαρκτους μέχρι τώρα**, τύπους και τους τρόπους συγκρότησης συλλογών και εκθέσεων.
- Η εκπαίδευση επιχειρεί να αναπλαισιώσει την πραγματικότητα μέσα από τον κριτικό προβληματισμό, ακριβώς όπως και οι μουσειακές συλλογές το επιχειρούν κατά τις **σύγχρονες αντιλήψεις για τις λειτουργίες των μουσείων**.
- Στο πλαίσιο του προγράμματος-ενότητα αυτού, **συγκροτούνται μουσειακές συλλογές** στο Ε.Β.Ε., με υλικά που αναζητούνται, βρίσκονται ή παραχωρούνται – χωρίς να μεταβιβάζεται η κυριότητά τους – από σχολικές μονάδες και εκπαιδευτικούς.

● Το «Μουσείο Γραμματισμού», που λειτούργησε πιλοτικά τη χρονιά 2015-2016 καθώς και το «Μουσείο Παιχνιδιών» για το οποίο συγκεντρώνεται υλικό στο πλαίσιο της δράσης «δώρο έλαβα, δώρο... δίνω!», είναι **ενδεικτικοί κόμβοι διαμόρφωσης μουσειακών συλλογών**, στο πνεύμα αυτό.

● Σε κάποιες περιπτώσεις, βιβλιοθήκες σχολικών μονάδων αποτελούν παράλληλα **δυνάμει μουσεία βιβλίου και γραμματισμού**, δεδομένου ότι έχουν πολλά, σπάνια, παλιά και ενδιαφέροντα για πολιτισμική προσέγγιση βιβλία.

● Κατά τη χρονιά 2016-2017 στο πρόγραμμα αυτό εντάσσεται η θεματική Εν.Β.Ε.:

«Project Schoolseum»: Μουσείο και Σχολείο στις Σχολικές Δραστηριότητες.

3. Περιγράμματα Ενδοσχολικών Βιωματικών Επιμορφώσεων Σχολικών Δραστηριοτήτων 2016-2017

3.1. Θεματική «Βιβλιοφιλία, Φιλαναγνωσία και Εκπαιδευτικές Πρακτικές»

3.1.1. Κεντρική Ιδέα

● Η **σημασία του βιβλίου στον πολιτισμό μας αλλάζει**, λόγω της εμφάνισης των Τ.Π.Ε. και του ηλεκτρονικού βιβλίου (e-book).

● Το βιβλίο και η ψηφιοποιημένη εκδοχή τους έχουν κάποιες ριζικές διαφορές.

● Αν τις κατανοήσουμε θα βρούμε και την **«νέα αξία»** του βιβλίου.

● Οι Εκπαιδευτικοί μπορούν να χρησιμοποιήσουν από μια γωνιά βιβλίου έως τη σχολική βιβλιοθήκη προκειμένου να **δώσουν νέες διαστάσεις και χρήσεις στα βιβλία** και – κατ' επέκταση – σε όλα τα αντικείμενα (εποπτικά μέσα) που βρίσκονται στο σχολείο αλλά και έξω από αυτό.

● Στις παρακάτω **τρεις βασικές εκδοχές του βιβλίου**, καταγράφονται συνοπτικά όσα πραγματεύεται η επιμόρφωση:

3.1.1.1. Το βιβλίο ως «χρονοκάψουλα»

● Το βιβλίο εκτός από πληροφορία ικανή να ψηφιοποιηθεί, μεταφέρει και πληροφορία που **δεν ψηφιοποιείται**, μέσα από το υλικό, τα σημάδια του χρόνου, τις τεχνικές δυνατότητες και τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες παραγωγής πολιτισμικών αγαθών της εποχής του, τα δίκτυα διανομής που το μετέφεραν μεταξύ άλλων και στη βιβλιοθήκη, τα σημάδια των ενδιαμέσων αναγνωστών/στριών κ.λπ.

● Το βιβλίο είναι ένα κομμάτι κόσμου από το παρελθόν αυθεντικό, που ταξιδεύει στο μέλλον.

3.1.1.2. Το βιβλίο ως «υπερβατικό αντικείμενο»

● Ακόμη και στις μέρες μας παρατηρούμε ότι λογοτεχνικές, παραμυθικές και ιδιαίτερα κινηματογραφικές αφηγήσεις περιλαμβάνουν ακόμη στο κείμενό τους τα «μαγικά βιβλία», που τόσο διαδεδομένα είναι στην ιστορία των τεχνών. Γιατί συμβαίνει αυτό;

● Απ' την άλλη, φαίνεται δύσκολο έως και ασυνήθιστο να υπάρχει «μαγικός υπολογιστής» και γενικότερα «μαγικά e-book» και «μαγικές Τ.Π.Ε.», την ίδια στιγμή βέβαια που μας «μαγεύουν» με πολλές λειτουργίες τους.

● Μήπως αυτή η θεμελιώδης διαφορά «βιβλίων» και «η-βιβλίων» θα πρέπει να μας προβληματίσει;

● Γιατί η ψηφιακή τεχνολογία δεν μπόρεσε να εμπνεύσει τις μεταφυσικές ή και θρησκευτικές εικόνες του βιβλίου στο χώρο της καλλιτεχνικής έκφρασης; Ή αντίστροφα, πώς το καταφέρνει το «αναλογικό βιβλίο» αυτό;

- Μήπως αν χαθεί το βιβλίο χάνεται κάτι όμορφο, κάτι «μαγικό» από τον πολιτισμό μας; Και τί είναι αυτό;

3.1.1.3. Το βιβλίο ως «μήνυμα σε μπουκάλι»

- Σήμερα με την ψηφιακή τεχνολογία οποιοσδήποτε μπορεί να επικοινωνήσει οτιδήποτε σε οποιονδήποτε οποτεδήποτε, αρκεί να υπάρχουν Τ.Π.Ε. Υπάρχει όμως κάτι που αυτές δεν μπορούν να κάνουν;
- Οι Τ.Π.Ε. με την μέχρι τώρα παρουσία τους δεν μπορούν να έχουν τον διαχρονικό, σταθερό, αναλλοίωτο και εξασφαλισμένος από πολλές μεταπτώσεις χαρακτήρα μετάδοσης μηνυμάτων που έχει το βιβλίο.
- Ακόμη και για ένα μόνο αντίτυπο, η βιβλιοθήκη θα εξασφαλίσει τη διατηρησιμότητά του και τη «συμβατότητα» του με τις τεχνικές ανάκτησης εγγράφων για αιώνες.
- Παράλληλα, ο δημόσιος χαρακτήρας των θεσμικών βιβλιοθηκών δημιουργεί μια κατάσταση δίκαιης, ισότιμης, καθολικής, πρόσβασης οποιουδήποτε, οποτεδήποτε σε οποιοδήποτε μήνυμα έχει παραδώσει κάποιος/α άλλος/η (δηλαδή ένα τεκμήριο στη βιβλιοθήκη).

3.1.2. Τρόπος υλοποίησης

- Χρησιμοποιούνται πολύ παλιά βιβλία, κατά προτίμηση από την βιβλιοθήκη της σχολικής μονάδας, τα οποία οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται σε ομάδες να εξερευνήσουν και να εκμαιεύσουν από αυτά:

3.1.2.1. Μηνύματα που δείχνουν ότι «το μέσο είναι το μήνυμα» («Μακλουανική¹ Ανάλυση»)

- **Στοιχεία για την ταυτότητα της έκδοσης** τα οποία συνδυάζονται με τις συνθήκες και τις πληροφορίες για την εποχή, τον τόπο, τους ανθρώπους, την κοινωνία, τον πολιτισμό κ.λπ.
- **«Εγγραφές» του χρόνου, των συνθηκών**, και άλλων στοιχείων επί της ύλης (υλικό) του βιβλίου, που μας δίνουν πληροφορίες πολιτισμικού και κοινωνικού περιεχομένου.
- **Αισθητικά στοιχεία, διατάξεις και «στησίματα»** (layout) τα οποία συνδυάζονται με τις νοηματικές, σημειωτικές και συμβολικές συμπαραδηλώσεις τους.
- **Το μέλλον του βιβλίου ως έχει και ως ψηφιακό αρχείο** σε συνδυασμό με τις πρακτικές διάσωσης και διάδοσης της πληροφορίας του σύγχρονου τεχνολογικού πολιτισμού μας.
- **Άλλες πληροφορίες**, που ανάλογα την περίπτωση μεταφέρει το βιβλίο εκτός από το προφανές περιεχόμενό του και προκύπτουν από προσεγγίσεις που βλέπουν ότι «το μέσο είναι το μήνυμα».

3.1.2.2. «Μικροί Τυπογράφοι»

- Κατασκευάζονται «τυπογραφικά δοκίμια» με κόλλες χαρτί Α4 στη θέση της Α0 ή Α1 που χρησιμοποιείται στην τυπογραφία.
- Δημιουργούνται υποτυπώδη δεσίματα και σελιδοποιήσεις, καθώς και «ξακρίσματα» με χαρτοκόπτη (χάρακα).
- Με βάση τις κατασκευές αυτές ζητείται από τους/τις μαθητές/τριες να αντιπαραβάλλουν τις δυνατότητες και τις αδυναμίες, τα χαρακτηριστικά και τον τρόπο λειτουργίας του βιβλίου σε σχέση με το ηλεκτρονικό βιβλίο.
- Πως γράφεται, πως αποθηκεύεται, πως ανακτάται και πως διαβάζεται σε κάθε περίπτωση το έργο;

3.1.3. Αναστοχασμός

- Εκτός από τους προφανείς στόχους της Επιμόρφωσης, δηλαδή να αναπτυχθούν ιδέες (α) που ενισχύουν τη φιλαναγνωσία,

¹ Ο Marshall McLuhan, γνωστός από το μόντο του «το μέσο είναι το μήνυμα», δημιούργησε μια σχολή ανάλυσης των μέσων (media) με ίσως πιο χαρακτηριστικό έργο της ανάλυσης αυτής το «Understanding Media: The Extensions of Man», το οποίο έχει μεταφραστεί και στην Ελληνική (McLuhan, M. (1990). Media. Οι προεκτάσεις του ανθρώπου. Μτφρ. Μάνδρος, Σ. Αθήνα: Κάλβος.

(β) ενδυναμώνουν την παρουσία της σχολικής βιβλιοθήκης στην εκπαιδευτική διαδικασία και

(γ) δίνουν ερεθίσματα για ανάγνωση,

υπάρχει η στόχευση για **καλλιέργεια κριτικής σκέψης γενικότερα για τον εγγράμματο πολιτισμό μας.**

- Αναδεικνύεται αν οι μαθητές/τριες έχουν μια άριστη σχέση με την τεχνολογία των Τ.Π.Ε. ενώ μειονεκτεί της σχέσης τους με την μακράιωνη τεχνολογική παράδοση της τυπογραφικής επικοινωνίας.
- **Ο/Η Εκπαιδευτικός μπορεί να αξιοποιεί μελλοντικά την εμπειρία αυτή για να αποδίδει σε ποικίλες στιγμές την αξία του βιβλίου, του εντύπου, του εγγράφου, της ανάγνωσης κ.λπ.**
- Υπάρχουν δηλαδή δυνατότητες **βελτίωσης της εκπαιδευτικής διαδικασίας** σε ό,τι αφορά τη σχέση των μαθητών/μαθητριών με τα διαθέσιμα εκπαιδευτικά μέσα γενικότερα.

3.2. Θεματική: «Βιοκύκλωση – Βιοθρυμματισμός – Βιοεθελοντισμός»

3.2.1. Κεντρική Ιδέα

- Σε έναν πολιτισμό που θα έπρεπε να θεωρείται δεδομένο πως «δεν υπάρχουν σκουπίδια», αλλά μόνο υλικά **που οφείλουμε να βάλουμε στον κατάλληλο «κύκλο υλικών»** (-κύκλωση), η βιοσταθεροποίηση/λιπασματοποίηση (composting) δεν είναι μια κυρίαρχη πρακτική.
- Μέσα από την κατασκευή ή τη συντήρηση ενός αυτοσχέδιου σχολικού «βιο-κάδου» (βιοσταθεροποιητή) κατανοούμε τον τρόπο που πρέπει να **δραστηριοποιηθούμε γενικότερα με το περιβάλλον.**
- Οι Εκπαιδευτικοί αποκτούν ένα εκπαιδευτικό μέσο/επίκεντρο συζητήσεων, δράσεων, κριτικής σκέψης και ευαισθητοποίησης (τον βιοκάδο) που μπορούν να αξιοποιήσουν ολόκληρη τη χρονιά σε όλες τις τάξεις. Ειδικότερα μπορεί να τον αξιοποιήσουν ως αφορμή για:

3.2.1.1. Καλλιέργεια ομαδικότητας στη σχολική μονάδα

- Όλοι και όλες φροντίζουν και μεριμνούν για τον βιοκάδο, ώστε να λειτουργεί σωστά, με ασφάλεια και να αυξάνεται το υλικό του. Προάγεται η συνεργασία, η υπευθυνότητα και η πρωτοβουλία.

3.2.1.2. Ανάθεση εκ περιτροπής ρόλων πρωτοβουλίας

- Η ανάθεση ρόλων διακριτών που σε συνεργασία μεταξύ τους δίνουν ένα αποτέλεσμα που οφείλεται στην αποτελεσματική συν-οργάνωση της ομάδας.

3.2.1.3. Ανάλυση πρωτοβουλιών

- Όλοι και όλες καλούνται να συμμετέχουν ενεργά και όταν οι «τυπικοί» κανόνες δεν το επιβάλλουν, αλλά οι «κοινωνικοί» και «περιβαλλοντικοί» κανόνες επιβάλλουν την ανάλυση πρωτοβουλίας.

3.2.1.4. Καλλιέργεια κριτικής σκέψης

- Αυτή γίνεται με την ανάπτυξη κατάλληλων ερωτημάτων, ικανών να ελέγξουν και να αξιολογήσουν πολύπλευρα πρακτικές, ιδέες, στάσεις που υπάρχουν ή που προτείνεται να υπάρχουν.

3.2.2. Τρόπος υλοποίησης

- Η σχολική μονάδα συγκεντρώνει τα υλικά, όλα από επαναχρησιμοποίηση, και εντοπίζει το χώρο που θα δημιουργηθεί ένας βιοκάδος. Σε κάποιες περιπτώσεις ο κάδος υπάρχει ήδη.

- Γίνεται μια βιωματική παρουσίαση και κατασκευή του βιοθρυμματισμού με το κατάλληλο μηχάνημα (βιοθρυμματιστής) και γίνεται κατασκευή «ξυλοχάλικου», για άμεση χρήση σε τυχόν παρτέρια ή κήπο της σχολικής μονάδας.
- Ακολουθεί η οργάνωση της σχολικής μονάδας με δράσεις που θα περικλείουν τον βιοκάδο, ώστε να λειτουργεί απρόσκοπτα και να συμμετέχει στη λειτουργία του όχι μόνο η σχολική αλλά και η τοπική κοινότητα.

3.2.3. Αναστοχασμός

- Η «βιο-κύκλωση» αποτελεί αφορμή για να καλλιεργηθούν ιδέες δημιουργικού εθελοντισμού, όπου θα αναλαμβάνονται πρωτοβουλίες που θα έχουν προκύψει από κριτική σκέψη και αναστοχασμό για τη σχέση ανθρώπου και γης. Ποιες προεκτάσεις μπορεί να πάρει ως μια **συνολική αντίληψη για τους κύκλους** που κάνουν όλα τα υλικά, στην καθημερινότητα των ανθρώπων;

3. 3. Θεματική: «“Ήχος, κίνηση και Εκπαίδευση”»: Τα «σωματικά κρουστά» (Body Percussion) στην εκπαιδευτική διαδικασία»

3.3.1. Κεντρική Ιδέα

- Παίζοντας το «παιχνίδι της ορχήστρας» μαθαίνουμε να συνεργαζόμαστε. Η μουσική μας είναι ο ένας κοινός σκοπός, η επίτευξη **ομοψυχίας** (με την έννοια της συνεργασίας) και **ομορρυθμίας** ο δεύτερος. Ομορρυθμία στον ήχο σημαίνει ομορρυθμία στη συνεργασία, που είναι ό,τι καλύτερο για μια κοινωμία που συνεργάζεται.
- Χρησιμοποιούμε τα μουσικά όργανα που ίσως πρώτα χρησιμοποίησε ο άνθρωπος δεκάδες χιλιάδες χρόνια πριν, τα «σωματικά κρουστά», τα οποία ηχούν και τώρα όπως και τότε, αν εξαιρέσουμε την παρέμβαση των ενδυμάτων και των υποδημάτων στο ηχητικό αποτέλεσμα. Οι βασικοί μας ήχοι, οι **διεθνείς ήχοι** του «body percussion» (σωματικά κρουστά). Οι παρτιτούρες μας άμεσες, λιτές, εγγράμματες γίνονται κατανοητές από όλους/ες.
- Για κάθε ηχητικό φαινόμενο προκύπτει στη συζήτησή μας και ένα αντίστοιχο κοινωνικό φαινόμενο. Συζητούμε την ώρα της δράσης και παρατηρούμε ποιες **κοινωνικές συμπεριφορές** και ποιες στάσεις και αντιδράσεις παράγουν τους ήχους μας.
- Χρησιμοποιούμε τα «σωματικά κρουστά» και όχι τις άλλες δύο επιλογές της ενότητας «εκπαίδευση που εστιάζει στον ήχο» (δηλαδή «αυτοσχέδια μουσικά όργανα» και «ηχητικά αντικείμενα»), ώστε να μπορέσουμε να εστιάσουμε στα **ζητήματα συνεργασίας και ομορρυθμίας** μεταξύ των ατόμων, αν αυτό είναι προτεραιότητά μας (π.χ. σε μαθητικές ομάδες που αυτή η παρέμβαση είναι σε προτεραιότητα).
- Αν θέλουμε να εστιάσουμε επιπροσθέτως στον τρόπο που **διαχειριζόμαστε τα πράγματα στην καθημερινότητα στο πλαίσιο της κοινωνικής συνύπαρξης μας**, μπορούμε να εμπλέξουμε τα «πράγματα» στο παιχνίδι μας, που δεν είναι άλλα από τα ηχητικά αντικείμενα (αντικείμενα από το άμεσο περιβάλλον).
- Αν θέλουμε να εστιάσουμε στη μεθοδικότητα, την συνέπεια, την υπευθυνότητα, τη δημιουργικότητα απέναντι σε **διαδικασίες και καθημερινές δράσεις**, καθώς και στον τρόπο που αυτές επιδρούν στην κοινωνική μας συνύπαρξη και γενικά στη συνεργασία, μπορούμε να εμπλέξουμε τις «κατασκευές» μας στο παιχνίδι μας, δηλαδή τα αυτοσχέδια μουσικά όργανα.
- Η ιδέα ότι **είμαστε μια ορχήστρα**, συνεργαζόμαστε για ένα κοινό αποτέλεσμα, με αλληλοσεβασμό, ακούγοντας τους άλλους αλλά και προσέχοντας τους ήχους μας προς τους άλλους, μπορεί να συνοδεύσει **κάθε στιγμή της ημέρας και της χρονιάς**.
- Η Ορχήστρα είναι μια κατάσταση που υπερβαίνει τις τυχαιότητες, που προκύπτουν από την αμέλειά μας και συντονίζει τις προσπάθειες όλων προσφέροντας την **ευχαρίστηση της συμμετοχής** και του κοινού αποτελέσματος σε όλους.

3.3.2. Τρόπος υλοποίησης

● Η Επιμόρφωση απευθύνεται σε κάθε εκπαιδευτικό, δεν προϋποθέτει καμιάς μορφής δεξιότητες και γνώσεις, εστιάζει σε γενικά και θεμελιώδη ζητήματα του πολιτισμού, γι' αυτό δε θα πρέπει να θεωρηθεί ως εξειδικευμένη ή θεματική επιμόρφωση που περιορίζεται σε θέματα μουσικού γραμματισμού μόνο.

3.3.2.1. Αναπλαισιωμένες ηχητικές και μουσικές πρακτικές

● Οι συμμετέχοντες/ουσες μαθαίνουν κάποια βασικά στοιχεία ώστε να δημιουργούν, να παίζουν και να διευθύνουν μουσική παραγόμενη κυρίως από το σώμα με κρούση. Σε αυτό το επίπεδο της επιμόρφωσης:

(α) Κάθε συμμετέχων/ουσα θα πρέπει να θεωρεί ευατόν/ην ικανό άμεσα ή στο μέλλον, με λίγη προσωπική εξάσκηση να **δρα ως συνθέτης/τρια, μαέστρος, εκτελεστής/τρια και πολλαπλασιαστής/τρια** (να μπορεί να εξηγήσει σε άλλα άτομα και να τα οργανώσει).

(β) Αποκτούνται στοιχειώδεις γνώσεις μουσικής σύνθεσης και εκτέλεσης, κυρίως με σκοπό να καλλιεργηθεί η κριτική σκέψη και ακρόαση. Θεμελιώδεις έννοιες όπως «Ορχήστρα», «Μαέστρος», «Μουσικός», «Μουσικό Όργανο», «Μουσική» κ.λπ. **αποδομούνται και αναπλαισιώνονται** χωρίς να παραγνωρίζονται θεμελιώδεις κανόνες και αρχές της μουσικής.

(γ) Δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην ομαδική (ορχηστρική) δράση η οποία χαρακτηρίζεται από **δεξιότητες ακρόασης των άλλων και δεξιότητες κατάλληλης συμμετοχής** με τους ήχους μας σε συγκεκριμένα σύνολα.

3.3.2.2. Διαδικασία μουσικής και ηχητικής σύμπραξης

● Η μαθητική και παιδαγωγική ομάδα **καλούνται να μάθουν τα νέα** που φέρνουμε από το «σχολείο των δασκάλων». Προτιμούμε το «κακό» νέο να είναι πρώτο, για να ακολουθήσει το «καλό»:

(α) Ο κόσμος μας έχει **πρόβλημα συνεργασίας**, για το οποίο οι νέες γενιές πρέπει να βρουν λύσεις.

(β) Μια λύση ίσως προέρχεται από την **προσεκτική παρατήρηση μιας ορχήστρας**, επειδή εκεί καταφέρνουν υψηλότερα επίπεδα συνεργασίας και απόλαυσης της κοινής δράσης.

● Επεξηγούνται βιωματικά απλοί κανόνες, μια **βασική «εργαλειοθήκη»** για εγγράμματη (με χρήση νοτών και κειμένου) μουσική δημιουργία και αρχίζει αμέσως η δημιουργική δράση.

● Ανάλογα τις ανάγκες και τις δυνατότητες, μέλη της παιδαγωγικής ομάδας ή και της μαθητικής ομάδας, επιλεγμένα με όρους ισονομίας, **εκτελούν λειτουργίες συνθέτη, ενορχηστρωτή και μαέστρου**.

● **Συζητούμε** στην πράξη και βελτιώνουμε ομαδικά το αποτέλεσμα.

● Με την ολοκλήρωση του σταδίου αυτού, θα πρέπει να ξεκινήσει η περίοδος που η **νέα «ορχήστρα»** θα προεκτείνει τις «ηχητικές δράσεις και συμπεριφορές» της στην καθημερινότητα.

● **Υπάρχουν πολλές προεκτάσεις** για πρακτική χρήση της γνώσης που αποκτήθηκε, π.χ. να δημιουργηθεί ένα «σήμα» της ομάδας, ένα σχετικό μέρος σε μια σχολική παράσταση, παιχνίδια για το διάλειμμα, να επενδυθούν άλλα τραγούδια ή αφηγήσεις κ.λπ.

3.2.3. Αναστοχασμός

● Εκτός από τους προφανείς στόχους της Επιμόρφωσης, δηλαδή να αποκτηθούν δεξιότητες μουσικού και ηχητικού γραμματισμού, η θεματική αυτή προσφέρεται για αναστοχασμό πάνω στη συλλογική, κοινωνική δράση, τις σχέσεις των ατόμων, τα **θέματα συνεργασίας**, αλληλοσεβασμού και «απόλαυσης» του ομαδικού αποτελέσματος.

● Μπορούν να δοθούν πολλές προεκτάσεις, με απαραίτητο το **ελεύθερο αλλά και με διάκριση πνεύμα** ως προς τη χρήση των υλικών, π.χ. με προσθήκη ηχητικών αντικειμένων και περιβαλλοντικών ήχων, προκειμένου να υπάρχει «μουσικό ενδιαφέρον» για τους μαθητές/τριες που έχουν πολλά και ποικίλα μουσικά και ερεθίσματα στον πολιτισμό μας.

3.4. Θεματική «“Κινητό Εργαστήριο Οργανοποιίας”: ειδικές τεχνικές αξιοποίησης του ήχου στην εκπαιδευτική διαδικασία με κατασκευές»

3.4.1. Κεντρική Ιδέα

- Οι μουσικές και ηχητικές κατασκευές διακρίνονται από την **«αδιαπραγμάτευτη» ανάγκη του ήχου** να είναι όλα τα υλικά και οι τεχνικές σε άρτια κατάσταση. Ένα σπάσιμο, ένα ράγισμα, ένα ελάττωμα καθιστούν το αντικείμενο μη ηχητικό, χάνει δηλαδή την ιδιότητά του.
- Στο πλαίσιο της θεματικής γίνεται μια μεταφορά αυτών των συνθηκών που επιβάλλει ο ήχος στις ηχητικές – μουσικές κατασκευές, προς **καθημερινές καταστάσεις**, όπου το ζητούμενο είναι να υπάρχει ανάλογη αρτιότητα έργων και υλικών.
- Με την μεταφορά αυτή έχουμε τη δυνατότητα να **εστιάσουμε σε δεξιότητες** επιμέλειας, υπευθυνότητας, πρωτοβουλίας, κριτικού ελέγχου και εξεύρεσης δημιουργικών λύσεων.
- Τα μουσικά όργανα για δεκάδες χιλιάδες χρόνια αποτελούσαν ένα κομμάτι του περιβάλλοντος μας που **ο λαϊκός κατασκευαστής**, άλλοτε αυτοσχέδιος, άλλοτε περισσότερο διδαγμένος, μετουσίωσε σε ένα ξεχωριστό αντικείμενο με το οποίο αποκτούσε μια σχέση.
- Η **σχέση κατασκευαστή-οργανοποιήκτη και οργάνου**, περιλαμβάνει εκτός από τη «γέννηση» του οργάνου, τη συντήρηση, τη φύλαξη, τη φροντίδα, την έκθεσή του στους άλλους.
- Προεκτείνοντας τη σχέση αυτή σε **καθημερινές πρακτικές**, μπορούμε να επιλύσουμε διάφορα ζητήματα που δεν είναι άμεσα μουσικά, ηχητικά ή οργανοκατασκευαστικά.
- Παρ’ όλα αυτά στο πλαίσιο της επιμόρφωσης δίνονται και στοιχεία που αφορούν αμιγώς στη μουσική, τη μουσική ερμηνεία, την οργανοποιϊα και άλλες **μουσικές δεξιότητες**.

3.4.2. Τρόπος υλοποίησης

- Όπως και η προηγούμενη θεματική, έτσι και αυτή απευθύνεται σε κάθε εκπαιδευτικό, **δεν προϋποθέτει καμιάς μορφής δεξιότητες και γνώσεις**, εστιάζει σε γενικά και θεμελιώδη ζητήματα του πολιτισμού, γι’ αυτό δε θα πρέπει να θεωρηθεί ως εξειδικευμένη ή θεματική επιμόρφωση που περιορίζεται σε θέματα μουσικού γραμματισμού μόνο.
- Στους σκοπούς αυτούς συμπεριλαμβάνονται και δεξιότητες κινητικότητας και χειροτεχνίας γενικότερα.

3.4.2.1. Αναπλαισιωμένες κατασκευαστικές και οργανοποιϊκές πρακτικές

- Οι συμμετέχοντες/ουσες μαθαίνουν κάποια **βασικά στοιχεία Οργανολογίας** (η επιστήμη των Μουσικών Οργάνων) ώστε να μετουσιώνουν απλά υλικά της καθημερινότητας σε μουσικά όργανα και ηχητικά αντικείμενα. Σε αυτό το επίπεδο της επιμόρφωσης:

(α) Γίνεται **επιλογή των κατασκευών** που θα γίνουν με βάση συγκεκριμένες ανάγκες αλλά και δυνατότητες εξεύρεσης υλικών, πριν τη διεξαγωγή της επιμόρφωσης (προεπιμορφωτικά).

(β) Αποκτούνται **στοιχειώδεις γνώσεις δημιουργίας μουσικής και παιχνιδιού** (τεχνική) κυρίως με σκοπό να καλλιεργηθεί η κριτική σκέψη και ακρόαση. Θεμελιώδεις έννοιες όπως «Ορχήστρα», «Μαέστρος», «Μουσικός», «Μουσικό Όργανο», «Μουσική», «Τεχνική», κ.λπ. αποδομούνται και αναπλαισιώνονται χωρίς να παραγνωρίζονται θεμελιώδεις κανόνες και αρχές της μουσικής.

(γ) Και εδώ δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην ομαδική (ορχηστρική) δράση η οποία χαρακτηρίζεται από δεξιότητες ακρόασης των άλλων και δεξιότητες κατάλληλης συμμετοχής με τους ήχους μας σε συγκεκριμένα σύνολα. Ιδιαίτερα στην περίπτωση που έχουμε μουσικά όργανα (σε αντιδιαστολή π.χ. με τα «σωματικά κρουστά») το βάρος δίνεται τόσο στη συνεργασία των ατόμων μεταξύ τους, όσο και στη συνεργασία με τη διαμεσολάβηση αντικειμένων, που μπορεί να είναι «προσωπικά», ή «δημόσια». Δίνεται, έτσι, έμφαση σε θέματα **συμπεριφοράς και στάσεων σε Δημόσιους χώρους και αγαθά**.

3.4.2.2. Διαδικασία μουσικής και ηχητικής σύμπραξης

- Λόγω της ποικιλομορφίας των ήχων που μπορούν να παραχθούν, υπάρχουν πολλές δυνατότητες για παραλλαγές με βάση όλα τα χαρακτηριστικά του ήχου, δηλαδή τονικό ύψος, χροιά, ένταση, διάρκεια.

- Ανάλογα της ανάγκης κατασκευάζονται είτε τα ίδια όργανα από όλους/ες είτε συγκεκριμένα όργανα ανά άτομο ή ανά ομάδα, ώστε να υπάρχει όσο γίνεται **ποικιλομορφία** στους ήχους και τις δυνατότητες.
- Επεξηγούνται βιωματικά απλοί κανόνες, μια βασική **«εργαλειοθήκη» για δημιουργία μουσικής** εγγράμματη (με χρήση νοτών και κειμένου) δημιουργία και αρχίζει αμέσως η δημιουργική δράση.
- Δίνεται έμφαση στις **σχέσεις συνεργασίας** που δημιουργούνται σε μια διαδικασία παραγωγής τέτοιας κλίμακας, καθώς πολλά άτομα μαζί μοιράζονται τους ίδιους πόρους (δημόσια υλικά, χώροι και υπηρεσίες).

3.4.3. Αναστοχασμός

Εκτός από τους προφανείς στόχους της Επιμόρφωσης, δηλαδή να αποκτηθούν δεξιότητες μουσικού, ηχητικού, οργανοκατασκευαστικού και **οργανολογικού γραμματισμού**, η θεματική αυτή προσφέρεται για αναστοχασμό πάνω στη συλλογική, κοινωνική δράση, τις σχέσεις των ατόμων, τα θέματα αλληλοσεβασμού και «απόλαυσης» του ομαδικού αποτελέσματος σε συνθήκες όπου όλοι μοιράζονται κοινούς πόρους και συμμετέχουν σε μια μαζική διαδικασία με χρήση δημόσιων πόρων.

3.5. Θεματική «“Ορχήστρα των Πραγμάτων” : γενικές τεχνικές αξιοποίησης του ήχου στην εκπαιδευτική διαδικασία»

3.5.1. Κεντρική Ιδέα

- Ο κόσμος που μας είναι κυρίως αυτός που «ακούγεται» παρά αυτός που «βλέπεται» ή «αγγίζεται». Ένα γερό αντικείμενο έχει «καλό» ήχο για αυτόν/ην που εκτιμάει ηχητικά το περιβάλλον του, όπως ένας υγιής οργανισμός «ακούγεται» καλά όταν εξετάζεται ιατρικά, όπως ο τόπος μας είναι υγιής όταν έχει το κατάλληλο ηχητικό περιβάλλον. Σύμφωνα με τις Φυσικές Επιστήμες για να αντιληφθούμε την πραγματική **υλική υπόσταση** του κόσμου μας ανατρέχουμε στον «ήχο» του.
- Με την παραπάνω παραδοχή, όταν πρόκειται για θέματα Φυσικών Επιστημών, προεκτείνουμε το συλλογισμό μας σε θέματα Κοινωνικών Επιστημών. Έτσι η Ιδέα ότι **«η ομάδα έχει την ποιότητα που φανερώνουν οι ήχοι της»**, εμπλουτίζεται με νέα επιχειρήματα γιατί «το περιβάλλον έχει την ποιότητα που φανερώνουν οι ήχοι του».
- Φτιάχνοντας μια «Ορχήστρα Πραγμάτων», **αναπλαισιώνουμε αντικείμενα** της καθημερινότητας σε ηχητικά αντικείμενα δίνοντας μια τελείως άλλη οπτικοακουστική διάσταση και αντίληψη, ιδιαίτερα στο βιομηχανικό και βιομηχανικό μας περιβάλλον, με την πληθώρα νέων υλικών και πραγμάτων.
- Έτσι φτάνουμε να δώσουμε ερεθίσματα στους/στις μαθητές/τριες με συγκεκριμένα παραδείγματα που θα τους/τις εμπνέουν, προκειμένου να **αναπλαισιώσουν κριτικά τον κόσμο τους**.

3.5.2. Τρόπος υλοποίησης

- Όπως και στις προηγούμενες θεματικές του προγράμματος-ενότητας «Εκπαίδευση που εστιάζει στον ήχο», έτσι και εδώ η επιμόρφωση απευθύνεται σε κάθε εκπαιδευτικό, δεν προϋποθέτει καμιάς μορφής δεξιότητες και γνώσεις, εστιάζει σε γενικά και θεμελιώδη ζητήματα του πολιτισμού, γι' αυτό δε θα πρέπει να θεωρηθεί ως εξειδικευμένη ή θεματική επιμόρφωση που περιορίζεται σε θέματα μουσικού γραμματισμού μόνο. Στους σκοπούς της συμπεριλαμβάνονται και δεξιότητες σχετικές με το χώρο, το σώμα στο χώρο και τις κινητικές δεξιότητες.

3.5.2.1. Αναπλαισιωμένες τεχνικές χρήσης του περιβάλλοντος

- Οι συμμετέχοντες/ουσες μαθαίνουν κάποια βασικά στοιχεία ώστε να μετουσιώνουν απλά υλικά της καθημερινότητας πρωτίστως σε ηχητικά αντικείμενα αλλά και μουσικά όργανα. Σε αυτό το επίπεδο της επιμόρφωσης:

(α) Γίνεται **επιλογή των πραγμάτων** που θα χρησιμοποιηθούν με βάση συγκεκριμένες ανάγκες αλλά και δυνατότητες εξεύρεσης υλικών.

(β) Αποκτούνται **στοιχειώδεις γνώσεις πρακτικής οργανολογίας** και οργανοπαικτικής κυρίως με σκοπό να καλλιεργηθεί η κριτική σκέψη και ακρόαση. Θεμελιώδεις έννοιες όπως «Ορχήστρα», «Μαέστρος», «Μουσικός», «Μουσικό Όργανο», «Σκηνή», «Συναυλία», «Μουσικό Έργο» «Μουσική», «Τεχνική», κ.λπ. αποδομούνται και αναπλαισιώνονται χωρίς να παραγνωρίζονται θεμελιώδεις κανόνες και αρχές της μουσικής.

(γ) Και εδώ δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην ομαδική (ορχηστρική) δράση η οποία χαρακτηρίζεται από δεξιότητες ακρόασης των άλλων και δεξιότητες κατάλληλης συμμετοχής με τους ήχους μας σε συγκεκριμένα σύνολα. Ιδιαίτερα στην περίπτωση που έχουμε μουσικά όργανα

3.5.2.2. Διαδικασία μουσικής και ηχητικής σύμπραξης

- Λόγω της ποικιλομορφίας των ήχων που μπορούν να παραχθούν, υπάρχουν πολλές δυνατότητες για παραλλαγές με βάση όλα τα χαρακτηριστικά του ήχου, δηλαδή τονικό ύψος, χροιά, ένταση, διάρκεια.

- Ανάλογα της ανάγκης κατασκευάζονται είτε τα ίδια όργανα από όλους/ες είτε συγκεκριμένα όργανα ανά άτομο ή ανά ομάδα, ώστε να υπάρχει όσο γίνεται ποικιλομορφία στους ήχους και τις δυνατότητες.

Επεξηγούνται βιωματικά απλοί κανόνες, μια βασική «εργαλειοθήκη» για εγγράμματα (με χρήση νοτών και κειμένου) μουσική δημιουργία και αρχίζει αμέσως η δημιουργική δράση.

- Δίνεται έμφαση στις σχέσεις συνεργασίας που δημιουργούνται σε μια διαδικασία παραγωγής τέτοιας κλίμακας, καθώς πολλά άτομα μαζί μοιράζονται τους ίδιους πόρους.

3.5.3. Αναστοχασμός

- Εκτός από τους προφανείς στόχους της Επιμόρφωσης, δηλαδή να αποκτηθούν δεξιότητες μουσικού, ηχητικού, οργανοκατασκευαστικού και οργανολογικού γραμματισμού, η θεματική αυτή προσφέρεται για αναστοχασμό πάνω στη συλλογική, κοινωνική **δράση στο πλαίσιο του Δημόσιου χώρου** και της ενεργούς πολιτότητας που είναι ζητούμενα της Εκπαίδευσής μας. Σε αυτά προσθέτουμε τα θέματα αλληλοσεβασμού και «απόλαυσης» του ομαδικού αποτελέσματος σε συνθήκες όπου όλοι μοιράζονται κοινούς πόρους και συμμετέχουν σε μια μαζική διαδικασία.

- Επιπροσθέτως και λόγω των εξελίξεων στο χώρο της τεχνολογίας και των Τεχνών τον εικοστό και εικοστό πρώτο αιώνα, δίνονται πολλές αφορμές για δημιουργία νέων μορφών καλλιτεχνικής έκφρασης με μορφές σχολικών έργων που είναι πολύτεχνα έργα, εγκαταστάσεις (installations), ηχητικά γλυπτά καθώς και δραστηριότητες όπως «ηχοπερίπατοι», και «ακροάσεις ηχητικών τοπίων», εμπλουτίζοντας έτσι τις σχολικές δραστηριότητες.

3.6. «Περιπέτειες στη 'Γραμματοπία'»: Εκπαίδευση για την ενεργό πολιτότητα και εγγράμματος πολιτισμός

3.6.1. Κεντρική Ιδέα

- Το αλφάβητο ως και ο «κόσμος» του είναι η **κοινή συνισταμένη** όλων των πολιτισμών πλέον, που είτε απελευθερώνει είτε εγκλωβίζει τις δυνατότητές μας, καθώς άλλοτε κατέχουμε, άλλοτε μας διαφεύγει ο απαιτούμενος γραμματισμός για να το αξιοποιήσουμε.

- Ένας **λόγος που εκπαιδευόμαστε** στο αλφάβητο, γράφουμε και διαβάζουμε είναι για να ζήσουμε αρτιότερα στη ζωή μας ως πολίτες σε έναν εγγράμματο κόσμο. Αρκούν όμως αυτές οι δεξιότητες και οι αντιλήψεις;

- Χρειάζεται να κατανοήσουμε τις βαθύτερες λειτουργίες του αλφαβήτου που υπερβαίνουν πλέον την ικανότητά μας να γράφουμε ή να διαβάζουμε και αγγίζουν τις ικανότητές μας να καταφέρνουμε πράγματα στη ζωή μας κατανοώντας και **ζώντας στο σύγχρονο εγγράμματο κόσμο μας**.

- Στο πλαίσιο της επιμόρφωσης, επιλέγονται **θέματα από τις καθημερινές εγγράμματος πρακτικές**, αξιοποιούνται εκθέματα από ένα «Μουσείο Γραμματισμού» και οδηγούμαστε σε αναπλαισιώσεις και αναστοχασμό για την καθημερινότητά μας τόσο στη σχολική μονάδα όσο και στους χώρους που ζούμε.

3.6.2. Τρόπος υλοποίησης

- Στο στάδιο πριν την επιμόρφωση (προεπιμορφωτικό στάδιο) γίνεται **επιλογή των δραστηριοτήτων** που θα υλοποιηθούν. Για την καλύτερη, βιωματική και παιγνιώδη κατανόηση των ζητημάτων, πρόκειται να ταξιδέψουμε στη χώρα όπου το αλφάβητο και ο κόσμος του καθορίζουν τα πάντα (την ονομάζουμε «Γραμματοπία») – κάτι που συμβαίνει και στον κόσμο μας αλλά δεν γίνεται πάντα αντιληπτό.
- Στη συνέχεια αξιοποιείται **κατάλληλα δημιουργημένο εκπαιδευτικό υλικό** από το Ε.Β.Ε. το οποίο ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να έχει και «προεπιμορφωτικά» ή «μετεπιμορφωτικά» για περαιτέρω αξιοποίηση στην εκπαιδευτική διαδικασία.
- Μέσα από ένα μεγάλο εύρος βιωματικών δραστηριοτήτων «επί χάρτου», γίνεται αξιοποίηση αυτών που ταιριάζουν περισσότερο στην περίπτωση.
- Ο/Η Εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα να προεκτείνει και να επικαλείται την εμπειρία στη «Γραμματοπία» μελλοντικά, σε πολλές περιπτώσεις της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

3.6.3. Μουσείο Γραμματισμού

- Το περιεχόμενο και τα υλικά της θεματικής αυτής προέρχονται από τα υπό ανάπτυξη προγράμματα εκπαιδευτικών επισκέψεων στο Μουσείο Γραμματισμού που αναπτύσσεται στο Ε.Β.Ε. της Δ.Π.Ε. Μεσσηνίας.
- Ο/Η εκπαιδευτικός μπορεί να συσχετίσει την επιμόρφωση αυτή με επίσκεψη στο Μουσείο, να συνδεθεί με δραστηριότητες με το Ε.Β.Ε. και το Μουσείο Γραμματισμού.

3.6.4. Αναστοχασμός

- Το σχολείο είναι ένας κατ' εξοχήν χώρος γραμματισμού, γι' αυτό η θεματική αυτή μπορεί να αξιοποιηθεί προκειμένου να γίνει ακόμη πιο συνειδητή, ρεαλιστική και συνεπώς αποδοτική η εμπλοκή των μαθητών/τριών στην Εκπαίδευση. Τί συμβαίνει στην Εκπαίδευση, γιατί συμμετέχουμε σε αυτή και τί προσδοκούμε από τη ζωή μας; Με την κατανόηση των στόχων της μαθητικής ζωής είτε βραχυπρόθεσμα είτε μακροπρόθεσμα έχουμε **μαθητές/τριες που συμμετέχουν ποιοτικότερα στην εκπαιδευτική διαδικασία**.

3.7. Θεματική «“Project Schoolseum”»: Μουσείο και Σχολείο στις Σχολικές Δραστηριότητες»

3.7.1. Κεντρική Ιδέα

- Μέσα από τη μελέτη μας πάνω σε ένα σχολικό μουσείο εξερευνούμε τον πολιτισμό μας. Το μουσείο μπορεί να υπάρχει στη σχολική μονάδα ή να μεταφερθεί από τα «Κινητά Μουσεία» (Εκπαιδευτικά Μετακινούμενα Μουσεία – Educational Mobile Museums – E.M.M.)
- Οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να συνθέσουν τις δικές τους προθήκες, το δικό τους μουσείο, να συζητήσουν και να καταλήξουν στις πολιτισμικές σημασίες των πραγμάτων μέσα από ένα «Μουσειοποιείο», ένα Εργαστήριο Κατασκευής Μουσείων.
- Με ποιο κριτήριο επιλέγουμε τα αντικείμενα; Τί καινούργιο μας δίνει η αντίληψή τους ως μουσειακά εκθέματα; Πως αναπλαισιώνονται στο Μουσείο; Με ποιόν τρόπο τα αντικείμενα μας αφηγούνται τις ιστορίες τους στο Μουσείο;
- Ποιος/ αποφασίζει αν κάτι είναι μουσειακό έκθεμα; Με τί κριτήρια; Ποιος/α κάνει τα εκθέματα να «λένε ιστορίες» στο μουσείο; Τι χρησιμεύουν οι τοίχοι και ο εξοπλισμός στα Μουσεία; Υπάρχουν «μουσεία χωρίς τοίχους»;
- Πέρα από τις προφανείς στοχεύσεις για απόκτηση μουσειακού γραμματισμού και γενικότερα πολιτισμικών γραμματισμών οι μαθητές/τριες, υπάρχει η βαθύτερη στόχευση διεύρυνσης της αντίληψης των μαθητών/τριών για θέματα πολιτισμού της καθημερινότητας.

3.7.2. Τρόπος υλοποίησης

- Πριν την επιμόρφωση αποφασίζεται ποια μουσειακή συλλογή θα χρησιμοποιηθεί, ώστε να εξυπηρετεί τους τρέχοντες εκπαιδευτικούς στόχους της παιδαγωγικής ομάδας.
- Χρειάζεται μια σχετική οργάνωση του χώρου της σχολικής μονάδας ώστε να εμπεριέχει τη μουσειακή συλλογή, αλλά και τους «πάγκους» του «Μουσειοποιείου», όπου οι μαθητές/τριες θα κατασκευάσουν το δικό τους μουσείο με τα εκθέματα και την αφήγηση που θέλουν να δώσουν.
- Η συλλογή μπορεί να παραμείνει στη σχολική μονάδα, αν έχει γίνει η κατάλληλη συλλογή των πρώτων υλικών, τα οποία μετά θα εμπλουτιστούν.
- Σε σχολικές βιβλιοθήκες όπου υπάρχουν τα κατάλληλα εκθέματα μπορούμε να δημιουργήσουμε ένα «Μουσείο Βιβλίου» αξιοποιώντας τα σπάνια βιβλία της σχολικής βιβλιοθήκης.

3.7.3. Συλλογές Ε.Β.Ε.

- Το περιεχόμενο και τα εκπαιδευτικά υλικά της θεματικής αυτής προέρχονται από τα υπό ανάπτυξη προγράμματα εκπαιδευτικών επισκέψεων στο Μουσείο Γραμματισμού που αναπτύσσεται στο Ε.Β.Ε. της Δ.Π.Ε. Μεσσηνίας.
- Ο/Η εκπαιδευτικός μπορεί να συσχετίσει την επιμόρφωση αυτή με επίσκεψη στο Μουσείο, να συνδεθεί με δραστηριότητες με το Ε.Β.Ε. και το Μουσείο Γραμματισμού.

3.6.4. Αναστοχασμός

- Οι διαχρονική σχέση μουσείου-σχολείου, εκπεφρασμένη με εκπαιδευτικές επισκέψεις, μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα, σχολικές συλλογές και μουσεία, μουσεία Εκπαίδευσης, σχολικά μουσεία Εκπαίδευσης με αυτοαναφορικό χαρακτήρα και πολλές άλλες σχολικές δραστηριότητες είναι διαχρονική.
- Με την παρούσα επιμόρφωση και τα υλικά που δημιουργούνται καλλιεργείται ο αναστοχασμός για τον πολιτισμό μας μέσα από μια έννοια «μετα-μουσείου».
- Στην συλλογιστική αυτή «μεταμουσείο» είναι ένα «αυτοαναφορικό μουσείο», ένα μουσείο που μας μιλά για τη φύση του μουσείου.
- Ένα μεταμουσείο (το Εργαστήριο Κατασκευής Μουσείων που προαναφέρθηκε) δεν περιορίζεται ως προς τις συλλογές και τους τρόπους έκθεσης και είναι πάντα μια ανοιχτή δυνατότητα και πρόσκληση-πρόκληση για κριτικές δημιουργικές σχολικές δραστηριότητες.

4. Επιλογικά

- Το παραπάνω «Πλαίσιο Υλοποίησης Ενδοσχολικών Βιωματικών Επιμορφώσεων Σχολικών Δραστηριοτήτων 2016-2017 και Προγραμμάτων-Ενοτήτων» αποτελεί μια καταγραφή ήδη ανεπτυγμένων δραστηριοτήτων, δράσεων και υλικών που οργανώνονται πλέον και επαυξάνονται στο πλαίσιο των Προγραμμάτων του Ε.Β.Ε.
- Η συστηματοποίηση, οργάνωση και στοχευμένη επαύξηση αφενός
(α) συντελεί στην καλύτερη διεξαγωγή σχολικών δραστηριοτήτων και επιμορφώσεων, αφετέρου
(β) δίνει τη δυνατότητα συστηματικότερης συμμετοχής των εκπαιδευτικών που επιθυμούν να αξιοποιήσουν τα εργαλεία αυτά στο εκπαιδευτικό τους έργο.
- Η δεύτερη αυτή παράμετρος σημαίνει ότι οι εκπαιδευτικοί αλλά και κάθε συνεργαζόμενος φορέας μπορούν να ανατροφοδοτήσουν της δραστηριότητες αυτές ώστε να ανασχεδιαστούν βελτιωμένες.
- Ως αποτέλεσμα της προσπάθειας αυτής, σε συνδυασμό με τα σχετικά έγγραφα και το εκπαιδευτικό Υλικό της Δ.Π.Ε. Μεσσηνίας, οι προσπάθειες για εξεύρεση πρακτικών, υλικών και πλαισίων που συνεισφέρουν στην εκπαιδευτική διαδικασία μπορούν να εξακτινώνονται, να αξιοποιούνται από κάθε ενδιαφερόμενο, να οδηγούν σε αντίστοιχες δομές και πρακτικές από κάθε θεσμικό/ή ενδιαφερόμενο/η.
- Εκ των πραγμάτων κάθε τί που εμπνέεται από το πνεύμα και την τεχνογνωσία των πρακτικών και των ιδεών αυτών δεν μπορεί να είναι μια απλή αντιγραφή – ακόμη κι αν φαινομενικά μοιάζει - αλλά μια πολύ θεμιτή πρόεκταση της συνολικής προσπάθειας που καταγράφουμε η οποία θα μας προσφέρει με τον τρόπο της το δικά της στοιχεία και οφέλη.